

Інформація для тих, хто не читає передмов

Любі друзі! За хвилину ви перегорнете сторінку і разом із учнями з однієї варшавської гімназії поринете у світ, сповнений щоденних радощів і проблем, з якими зустрічається кожен підліток. Новий, незнайомий колектив, нові друзі й пов'язані з цим побоювання, перше кохання, стосунки з учителями й батьками, бажання повернути до себе увагу, відповідальність за себе й за інших — про все це пише у своєму популярному романі «Клас пані Чайки» відома польська письменниця Малгожата-Кароліна Пекарська.

Малгожата-Кароліна Пекарська відома в Польщі не лише як письменниця, але й журналістка, яка протягом багатьох років співпрацювала з популярними журналами «Когіто» (назва журналу, яка дослівно означає «мислю, думаю», є першим словом відомого афоризму славетного французького математика Рене Декарта «Cogito, ergo sum», що означає «Я мислю, отже, існую») та «Віктор-гімназист», без яких не обходиться життя жодного польського підлітка. До речі, саме на сторінках «Віктора-гімназиста» й було надруковано перші уривки «Класу пані Чайки». Вони так сподобалися читачам, що ті почали вимагати окремого видання! Герої «Класу пані Чайки» — гімназисти, які зустрічаються в першому класі гімназії і розлучаються через три роки, коли їхні шляхи розходяться, бо підлітки потрапляють до різних, розкиданих по всій Варшаві ліцеїв. Прототипом класної керівнички, Барбари Чайки, є... Барбара Чайка, улюблена вчителька авторки, яка навчала її польської мови та літератури.

Напевне, буде не зайвим сказати кілька слів про систему польської освіти, оскільки вона відмінна від української. Герої цієї книжки навчаються в гімназії, вони приходять туди, маючи переважно по 13 років і закінчивши перед тим

так звану середню, або основну, школу, навчання в якій триває 6 років (від 7 до 13). У гімназії вчать 3 роки, тобто від 13 до 16 років. А після цього на підставі рейтингу атестатів обирають ліцеї, загальноосвітні або профільні, які закінчують через 3 роки — у віці 19 років. Після випускних іспитів ліцеїсти отримують атестати зрілості й можуть вступати до вищих навчальних закладів.

Система оцінювання теж відрізняється від нашої. Оцінки виставляються від «1» до «6», причому шістка є найвищою (відповідає нашій «12»).

На всіх етапах навчання, від основної школи до ліцею, учні за вибором батьків обов'язково відвідують уроки релігії або етики. Зазвичай батьки обирають релігію, оскільки Польща є державою, де католики становлять переважну більшість населення. Католицька церква завжди мала величезний вплив на всі сфери життя поляків, тому польські учні часто відвідують у неділю костел, а релігійні свята посідають у їхньому житті особливе місце. І хоча протягом останніх років багато хто декларує себе невірними або непрактикуючими, релігійні обряди залишаються для більшості поляків дуже важливими.

Книжка «Клас пані Чайки» неодноразово перемогла на різних польських літературних конкурсах для молоді, кілька років тому опинилася в списку найпопулярніших книжок, які найчастіше читають у бібліотеках. У Польщі є навіть клуб фанів «Класу пані Чайки»!

Учні залюбки грають також у комп'ютерну гру «Клас пані Чайки», розроблену компанією «Apple House» і доступну онлайн на сайті письменниці www.piekarska.net.

Сподіваюся, що вас книжка теж не залишить байдужими.

Божена Антоняк, перекладач

*Барбарі Чайці, моїй улюбленій
вчительці польської*

Парта

— Малгосю! А другий сніданок? — почувся голос мами, яка визирнула з вікна.

— Узяла! — відгукнулася дівчина й надала ходу.

Вона жила в старій багатоповерхівці на вулиці Саській. З її вікон виднів костьол і частина скверу з дитячим містечком. До школи було якихось п'ять хвилин, але нині дорога здалася Малгосі нескінченною. Дівчина давно так не хвилювалася. Цього першого дня в гімназії¹ вона чекала й водночас дуже боялася. Начебто вони віддавна дружили з Камілою. Навіть у липні були вдвох у таборі. Та й зараз пообіцяли одна одній, що сидітимуть разом за партою, і все ж занепокоєння її не полишало. По-перше, Каміла досі не повернулася з канікул, а по-друге, хто ще буде в їхньому класі? Цього Малгося не знала. Гімназія вважалася однією з найкращих у районі. Розташована на перехресті вулиць Звитяжців та Міжнародної, вона приваблювала молодь із правобережної Варшави.

У класі вже сиділо кілька учнів. Декого Малгося зустрічала в костелі, на вулиці чи в крамниці. Когось бачила вперше. Дівчина роззирнулася довкола. Її увагу привернув хлопець, якого вона пам'ятала з районної бібліотеки. Він теж брав додому купу книжок. Хлопчина глянув на

---

¹ Детальніше про систему освіти в Польщі див. у передмові.

Малгосю й посміхнувся. Усі поступово займали свої місця, і перш ніж Малгося схаменулася, вільною залишилася тільки перша парта в середньому ряду.

«Камілі це не надто сподобається», — подумала вона, сідаючи.

* * *

— А ти стопудово якась зубрилка, — почувся за спиною.

Малгося озирнулася. Перед нею стояла чорнявка в міні-спідниці й туфлях на високих підборах. Своїм виглядом вона аж ніяк не пасувала до решти класу.

— Чому... — почала було Малгося, але не встигла договорити, бо чорнява вочевидь знала все краще.

— Сидиш за першою партою, носиш окуляри. А окулярники завжди зубрилки.

Малгося знизала плечима. Їй хотілося щось сказати, але вона передумала. Зате озвався знайомий хлопець із бібліотеки.

— А такі в міні-спідничках і з декольте — вони які?

— Ти краще, Мацеку, не встрявай, бо скажу Кшисекові, і він тобі вмаже.

— Через тебе? Не думаю. Він тебе однаково не любить.

— Дурень!

— Сама дурепа...

Суперечка тривала добрих кілька хвилин, затягнулася б і надовше, якби на Касьчин захист не стали... хлопці. Вони явно не приховували захоплення її зовнішністю. Один підсував їй стільця. Другий пропонував із ним сидіти. Третій силкувався розтовкмачити Мацекові, що той, мовляв, хам. Та Мацек лише засміявся й стенив плечима, а тоді, махнувши рукою, подався в кінець класу.

Цього обміну репліками вистачило, щоб Малгося збагнула: дівчину звать Каською, а хлопця Мацеком, і він знає

якогось Кшисека, з яким Каська, мабуть, зустрічається. Ну, і взагалі ці двоє добре знайомі.

«Ех... — зітхнула вона й заздро глянула на Каську. — У неї купа залицяльників, а в мене?» — подумала дівчина й озирнулася. Помітивши зневажливий погляд вродливої чорнявки, вона аж зіщулилася й здивилася на дошку. Цієї миті відчинилися двері й увійшла вчителька.

* * *

— Вітаю всіх з початком нового навчального року. Мене звать Барбара Чайка, і, як вам, мабуть, відомо, я буду вашою класною керівничкою, — почала вчителька, уважно спостерігаючи за всіма учнями. — Ті, кого я вже бачила, мали нагоду зі мною познайомитися. Я працюю в цій школі багато років і знаю, що ви запам'ятаєте мене швидше, аніж я ваші імена й прізвища. Сподіваюся, ви мені в цьому трохи допоможете. Зробімо ось що: я трохи розкажу про себе, а ви напишете мені твір і здасте наступного тижня. Це буде єдина робота, за яку я не ставитиму в журнал оцінок, нижчих за четвірку. Тема — «Мої канікули». Я просто хочу дізнатися, як ви пишете. Ну, і довідатися дещо про вас. Щоправда, я найбільше люблю граматику і, як стверджують ваші старші товариші, мучу учнів словотвором та будовою речень, але... Так? Слухаю тебе, — звернулася пані Чайка до Малгосі, яка підняла руку.

— Треба описувати всі канікули? Чи тільки якусь частину? Адже канікули тривають понад два місяці...

— Я хочу не лише побачити, як ви пишете, але й познайомитися з вами, — відказала вчителька. — Тому форма твору довільна. Це може бути лист до мене. Або до подруги. Може бути оповідання або звичайна розповідь. Ви можете описати якусь пригоду, що трапилася з вами під час канікул. Пишіть так, аби вам самим було приємно. Нехай це перше завдання буде одночасно й розвагою.

— А на скільки сторінок його треба написати? — знову поцікавилася Малгося.

— На ваш розсуд, — відповіла пані Чайка, а тоді заявила: — Сподіваюся, що три роки, які ми маємо провести разом, запам'ятаються всім не лише працею, а й будуть приємними.

— Зубрилка! — просичала Каська до Малгосі, щойно задзеленчав дзвоник і вчителька вийшла із класу.

* * *

— Почекай! — почувся за спиною чийсь голос. Малгося озирнулася. За нею біг Мацек. — Не переймайся Каською, — промовив хлопець, важко відсапуючись.

— Я й не переймаюся, — відказала дівчина. Та це була неправда. Малгося дуже переживала. Особливо через те, що всі хлопці задивлялися на Каську й хотіли сидіти тільки з нею. От і зараз, виходячи, Малгося помітила, як один чорнявий хлопчина запропонував нести тій рюкзак. Зовсім як у романі з дев'ятнадцятого століття. Кілька хвилин Малгося й Мацек ішли мовчки. Першим озвався Мацек.

— Я ходив з нею до школи, Каська просто дурепа.

— Зате вродлива. Я ж бачила, як усі хлопці на неї задивляються.

— Е-е-е. Тобі лише так здається. Крім того, у них це минеться за кілька днів, усі її зненавидять. От побачиш. Спитай хоч Сташека чи Томека.

— Це хто?

— Ті, що сидять за мною. Друзі ще з дитячого садка. Ходили з нами до одного класу. І живуть поруч, — Мацек махнув рукою кудись у бік костелу.

— А я тут, — сказала Малгося, зупиняючись біля свого будинку.

— Я трохи далі, — відповів Мацек, але не рушив з місця.

Малгося теж не ворухнулася. Вона зовсім не знала, що сказати.

— Я бачила тебе в бібліотеці, — мовила вона трохи згодом, і в цю мить Мацек вигукнув:

— Точно! Я знав, що вже десь тебе зустрічав! — і хотів було щось додати, але тут Малгосю покликала мама.

* * *

Наступного дня на першому уроці була виховна година. Класна керівничка загадала обрати старосту й скарбника.

— Я розумію, що не всі ще перезнайомилися, але такі організаційні справи треба залагоджувати якомога швидше, — сказала вона.

— Тоді я хотіла б запропонувати кандидатуру Кінги, — озвався чийсь голос.

— А ти звешся...

— Єва, — відповіла дівчина. У неї була коротка стрижка і ямочки на щоках. — Кінга вчилася зі мною в школі й чотири роки була старостою. У неї є досвід.

— А сама Кінга хоче? — поцікавилася вчителька.

— Якщо клас не проти, я згодна, — відповіла Кінга, і всі присутні глянули на неї.

— Хто-небудь хоче висунути іншу кандидатуру?

Ніхто не відповів.

— Отже, Кінга буде старостою класу. А що зі скарбником?

Після цього питання запанувала тривала й незручна мовчанка.

— Може, той, хто в їхньому класі вже був скарбником? — почулося з-під вікна.

Усі глянули туди. Чорнявий хлопець, який учора ніс Касьчиного рюкзака додому, вочевидь кепкував з Кінги, Єви і заодно із класної керівнички.

— Напевне, він не ходить до нашого класу, але чого там...

— Тоді, може, ти? — запитала вчителька, але хлопець засміявся їй, зневажливо пирхнувши, відказав:

— У мене є важливіші справи.

— Тебе звати...

Пані Чайка дивилася на учня, чиє ім'я марно силкувалася пригадати.

— Міхал. А ви, якщо не помиляюся... наша класна керівничка, пані Барбара Чайка, — відповів той, вдаючи, що намагається, як і вона, згадати прізвище.

— А ти не надто вихований.

— Бо це не аудієнція в короля, — відрубав чорнявий і сів, голосно грюкнувши стільцем.

Якусь мить у класі панувала тиша, яку порушили неголосні слова пані Чайки.

— Відтепер мої уроки будуть для тебе аудієнцією. Наразі я дозволяю тобі бути на них присутнім. І раджу цим дозволом скористатися. Бо якщо я тебе вижену, прийдеш до мене з батьком. Зрозуміло?

— У мене немає батька.

— Тоді з матір'ю, бабусею чи будь-ким із рідних! — класна керівничка виглядала роздратованою. — Зрозумів?

— Так.

— Пані вчителько! — Малгося підняла руку. — Я хотіла запропонувати кандидатуру Каськи на скарбника, — швиденько проказала дівчина те, про що вже довгенько думала. Може, коли вона першою простягне руку Касьці, та не буде більше так поводитися? Так, як уранці, коли сказала в гардеробі: «О-о-о! Бачу, дитинка придбала собі тапочки».

— У мене теж є важливіші справи, аніж бути якимсь там скарбником. А ти не підлещуйся, бо однаково нічого не вийде, — пирхнула Каська.

Малгося аж зіщулилася на ті слова, проте зараз Каська більше не видавалася їй такою гарною, як раніше. Дівчи-

на задоволено відзначила, що у визнаній красуні ламке волосся й негарна родимка на щоці.

— Це вже занадто! — обурилася пані Чайка. — Перша виховна година, а скидається на те, що в класі всі шукають сварки. Тебе, моя люба, я взагалі не розумію, — звернулася вона до Каськи. — Ти вбралася, мов на показ моделей, а не до школи. Однокласниця простягнула тобі руку, даючи зрозуміти, що довіряє тобі, а ти цю руку відштовхуєш. Неймовірно! Після цього скажу тобі, що навіть коли б ти й хотіла стати скарбником, я не погоджуся. Отож нічого ми не вирішили. Хто буде скарбником? У кого які пропозиції? Чи хтось сам зголоситься?

Учителька роззирнулася класом.

— Бачу, — мовила вона, — що доведеться обирати на вмання. Тому нехай скарбником буде той, хто в журналі тринадцятий за списком. Це в нас... — повільно проказала вона, підсуваючи до себе журнал і зазираючи до списку, — Міхал... — і глянула на хлопця, із яким щойно відбула неприємну розмову.

— Я точно не тринадцятий! — відказав чорнявий. — Я на самому початку списку.

— О Боже! Та яка різниця, — скипів Мацек, але не встиг нічого додати, бо з-за першої парти підвівся світло-волосий хлопчина й флегматично озвався:

— Я згоден.

— Отже, у нас двоє Міхалів! — здивувалася пані Чайка, а Мацек додав:

— Білий і Чорний.

Почувши це, присутні засміялися. І лише Міхал, якого щойно охрестили Чорним, сидів, набурмосившись.

— Сподіваюся, що це перша й остання виховна година, на якій ви поводитися так жахливо, — заявила пані Чайка. — У когось є запитання?

— У мене, — підвела руку Малгося.

— Слухаю.

— Коли нам роздадуть учнівські квитки? Бо я хочу записатися до бібліотеки, а там сказали, що можна лише із квитком...

— Ну, і ще пільга на проїзд... — додав хтось.

— Ой! — пані Чайка почервоніла. — Перепрошую. Я зовсім забула. Ваші квитки в учительській, зараз принесу, — повідомила вона й квапливо вийшла із класу.

— Авжеж. Книжечки, окуляри, горб на спині замість грудей спереду. Зубрилка! — зневажливо зареготала Каська й глянула на хлопців, сподіваючись схвалення.

Але цієї миті Малгосі урвався терпець, бо дівчина голосно сказала:

— Краще мати горб на спині, окуляри на носі й бути безгрудою зубрилкою, аніж тобою, зарозумілою хамкою. Якраз пара отому, — і вона кивнула на Чорного Міхала. — Баран та ярочка...

Каська самовпевнено засміялася. Проте відтоді вона день у день викликала дедалі менше захоплення в чоловічої половини класу. Мабуть, через те, що постійно поводилася виклично. Безсумнівним було одне: через тиждень ніхто більше не хотів з нею сидіти. Мацекові слова збулися швидше, аніж припускала Малгося.

Поява Каміли

Каміла прийшла до класу через тиждень після початку навчального року. Дехто вже встиг подружитися. Мацека найчастіше можна було побачити в товаристві Алекса, Білого Міхала, гладкого Матеуша й Сташека з Томеком. Єва сиділа з Кінгою. Решта також потоваришувала. І лише Каська сиділа самотою, хоча й не схоже було, аби вона цим переймалася. Мабуть, через те, що на великій перерві хо-

дила до Ш-Б, погомоніти із Кшисеком, який виявився Мацековим родичем.

Поява Каміли викликала в класі загальне зацікавлення. По-перше, дехто заздрив їй тому, що вона запізнилася на цілий тиждень, бо весь серпень провела в тітки в Англії. А що Каміла не гнула через це кирпу, їй швидко вдалося завоювати прихильність однокласників. По-друге, уже на першому уроці англійської Каміла змогла похвалитися неабиякими знаннями. Її англійська вимова була природнішою, ніж у вчительки на прізвище Міледі. Ну, і ще вона запросто всім підказувала. Ось чому на великій перерві Камілу оточив гурт хлопців та дівчат, яким хотілося багато чого дізнатися і про Камілу, і про Англію.

— Моя тітка Івона вийшла заміж за англійця, — розповідала Каміла. — Ось чому я вмію розмовляти англійською. Мабуть, якби дядько Х'ю розумів польську, я б не балакала так добре. Але тітка часто залишала мене з дядьком, бо ходила на роботу, то я з ним і спілкувалася. Він показував мені Лондон. А воно ж ніяково не розуміти, коли хтось до тебе говорить. Мовчати теж негарно. Ну, і ще я телевизор дивилася...

— У Польщі теж можна дивитися, якщо маєш кабельне, — пирхнула згорда Каська.

— Такій, як ти, навіть кабельне не допоможе, — заявив Мацек. — Однаково будеш з англійської ні в зуб ногою.

— Зате в міні-спідничці, — захихотіла Малгося.

— А ти, кобра, чого підпрягаєшся? — спитала Каська.

— Кобра? — здивовано повторила Малгося щойно почуте прізвисько.

— Ну, у кобри ж окуляри, — пояснила Каська. — Такі, як у тебе.

— Знаєш, що? — не втрималася Малгося. — Аж не віриться, що ти в гімназії вчишся, бо розум у тебе як у дитсадочку. Я окуляри ношу давно, але це вперше в житті хтось

намагається мене образити. Та вгамуйся ти! Ти що ненормальна?

— Заспокойтеся! — сказала Кінга й запитала, чи Каміла добре знає англійську фразеологію.

— А яка вона, Англія? — поцікавився Алекс, який устиг об'їздити пів-Європи, але у Великобританії ще не побував. — Це правда, що англійці такі незворушні?

— Ага, і цю незворушність ледь не на експорт продають, а такі телепні, як ти, на це купуються, — буркнув Чорний Міхал, котрий теж прислухався до розмови.

— Забирайся геть! — спаленів Алекс і штовхнув його. Міхал теж не залишився в боргу, і хлопці розпочали штурханину.

— Ви можете заспокоїтися? — попросила Єва. — Я б хотіла про дещо розпитати Камілу.

— Краще нехай розкаже, де це вона так вилиняла, — утрутилася Каська, яка вже довгенько приглядалася до Камілиного волосся. Воно було таке світле, що здавалося білим.

— Ніде вона не вилиняла, просто Каміла — білявка, — буркнула Малгося, знаючи з досвіду, що Касьчині слова на адресу світлого волосся її подруги можуть викликати цілу бурю.

На жаль, так і сталося. Ледь стримуючи сльози, Каміла вибігла із класу. Малгося знала, що зараз слід залишити її на самоті. Вона навіть не помітила, що вслід за Камілою вийшов Чорний Міхал.

Каміла змалечку страждала через колір свого волосся, бо воно відразу привертало увагу інших. Щоправда, знайомі батьків не раз підкреслювали, що в деяких культурах її сприймали б за богиню, а тітка Івона щоразу благала небогу в жодному разі не фарбуватися. Та Камілі хотілося, аби її волосся бодай трохи потемнішало. Зараз, почувши Касьчині слова, дівчина не могла втриматися від

сліз. Каська вочевидь знала, як дошкульніше штрикнути. І штрикнула, а все через те, що до класу кілька хвилин тому зайшов Кшисек і запитав її:

— Ти ба! А це що за краля?

— Де? — Каська вдала, наче не розуміє, про що це він.

— Ота білява.

Каська лише плечима знизала, а Кшисек підійшов до Мацека.

— Класна?

— Точно класніша, ніж Каська.

— І коли ти припиниш мені про неї згадувати? Це було давно й неправда.

— А вона думає, що правда. Диви, що витворяє. Чувак! Та вона тут весь тиждень таке виробляла!

— І чого ти її так ненавидиш?

— Та ні, — заперечив Мацек. — Не те, щоб ненавиджу. Мене просто жахливо дратує її тупість. Дратує і втомлює.

— Е-е-е, ну її, — погодився Кшисек, і хлопці заговорили про інше.

* * *

Каміла стояла біля умивальника й хлопала водою на заплакане обличчя. «Почалося, — подумала вона, дивлячись на себе у дзеркалі. — Певне, все життя діставатимуть мене через це волосся». Раптом дівчина здригнулася. Дзвоник на урок перелякав її. Каміла витерла обличчя й вийшла з убиральні. Біля дверей стояв Міхал.

— Не переймайся тим, що плеще Каська, — озвався він. — Вона дурепа. Дістає людей через речі, які від них не залежать.

— А що ти про це знаєш? — якимсь неприємним голо-
сом запитала Каміла.

— Нічого. Просто я знаю, як ти почувашся. Зі мною теж було таке в молодших класах. Мене теж діставали. Не

через волосся, з іншої причини, на яку я теж не міг вплинути.

— Тобто? — спитала Каміла вже спокійніше.

— Якось розкажу, — пообіцяв Міхал. — Коли краще познайомимся, — і відчинив двері до класу, де саме почався урок географії.

— І ти розмовляла з цим хамлом? — спитала Малгося, щойно Каміла сіла на місце.

— З яким хамлом?

— Ну, Міхалом.

— Отим чорнявим?

— Так.

— То його Міхалом звуть?

— Ага. Жахливий хам.

— А зі мною був навіть привітний.

— Ну, знаєш... Бачила б ти його кілька днів тому.

— Ого! Тоді мусиш мені все докладно розповісти. Через тижневе запізнення я навіть не знаю, хто в класі нормальний, а хто ні. Так, наче прийшла сюди посеред року.

— Прошу не базікати! — гукнув учитель географії, якого гімназисти прозвали Лабрадором. — Як тебе звуть? — спитав він, кинувши докірливий погляд на Камілу.

— Каміла.

— А-а-а, це ти розпочинаєш навчальний рік пізніше за інших. Нагадую, що я ненавиджу пустопорожню балаканину й запізнення. Сподіваюся, що нині ти спізнилася на урок уперше й востаннє.

— Де там, вона ж по-англійському незворушна, — голосно прокоментувала Каська й засміялася. Та цього разу ніхто її не підтримав.